

Speciální pedagogika 2

Mgr. Dana Brožová

Mgr. Dana Brožová

katedra SP, Poříčí 9 (1. patro, dveře č.104)

konzultační hodiny:

úterý 14,30 – 15,30 hodin

čtvrtek 8 – 9 hodin

(případně dle předchozí domluvy)

kontakt: dbrozova@centrum.cz

Obsah předmětu

Specifické poruchy učení:

- definice a projevy, etiologie,
- legislativa, možnosti vzdělávání,
- osobnost dítěte s SPU,
- poradenství, diagnostika,
- podrobně reedukace SPU.

Literatura

BARTOŇOVÁ, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení I. Vymezení současné problematiky.*

BRNO: MU, 2004. ISBN: 80-210-3613.

BARTOŇOVÁ, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení II. Reedukace specifických poruch učení.* BRNO: MU, 2005C. ISBN: 80-210-3822-5.

MATĚJČEK, Z. *Dyslexie. Specifické poruchy učení.* Jinočany: H&H, 1995. ISBN: 80-85787-27-X.

POKORNÁ, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování.* Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-570-9.

SELIKOWITZ, M. *Dyslexie a jiné poruchy učení.* Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN: 80-7169-773-7.

ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení: specifické vývojové poruchy čtení, psaní a dalších školních dovedností.* Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-800-7.

Definice

„Poruchy učení jsou souhrnným označením *různorodé skupiny poruch*, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání takových dovedností, jako je *mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování* nebo *počítání*.

Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a předpokládají *dysfunkci centrálního nervového systému*.

I když se porucha učení může vyskytovat *souběžně s jinými formami postižení* (jako např. smyslové vady, mentální retardace, sociální a emoční poruchy) nebo *souběžně s jinými vlivy prostředí* (např. kulturní zvláštnosti, nedostatečná nebo nevhodná výuka, psychogenní činitelé), *není přímým následkem takových postižení* nebo nepříznivých vlivů.“

(Matějček, 1995, s. 24)

Základní pojmy

Dyslexie → specifická porucha čtení;
Dysgrafie → specifická porucha psaní;
Dysortografie → specifická porucha pravopisu;
Dyskalkulie → specifická porucha počítání;
Dyspinxie → specifická porucha kreslení;
Dysmúzie → specifická porucha hudebnosti;
Dyspraxie → specifická porucha schopnosti vykonávat složité úkony.

Historický pohled na SPU (pouze informativně)

- počátky vědeckého bádání spojeny s poznatky o komunikaci a řeči v 2. polovině 19. století
- (*Paul Broca, Carl Wernicke*)
- termín slovní slepota (*Adolf Kussmaul*)
- objevení SPU v Anglii roku 1896 (*Pringle Morgan, James Kerr, James Hinshelwood*)
- Samuel Torrey Orton
- Historický pohled na SPU
- 1904 Antonín Heverhoch
- Josef Langmeier, Otakar Kučera
- Zdeněk Matějček, Zdeněk Žlab, Miloš Sovák
- Hana Tymichová, Olga Balšíková, Jiří Dan
- Olga Zelinková, Věra Pokorná, Zdena Michalová, Jiřina Bednářová aj.

Terminologie

- ⇒ specifické vývojové poruchy učení, specifické poruchy učení, vývojové poruchy učení
- ⇒ Legasthenie, Lese-Rechtschreib-Schwierigkeiten, spezielle Lernprobleme, Teilleistungsschwächen
- ⇒ Learning disabilities, Specific learning difficulties, Specific learning disability

Výskyt: přibližně 2 – 4%, u chlapců až třikrát vyšší.

10. Revize Mezinárodní klasifikace nemocí z roku 1992

F80 – F89 Poruchy psychického vývoje

Základní diagnózy:

F81 Specifické vývojové poruchy školních dovedností

F81.0 Specifická porucha čtení

F81.1 Specifická porucha psaní

F81.2 Specifická porucha počítání

F81.3 Smíšená porucha školních dovedností

F81.8 Jiné vývojové poruchy školních dovedností

F81.9 Vývojová porucha školních dovedností nespécifikovaná

F82 Specifická vývojová porucha motorické funkce

F83 Smíšené specifické vývojové poruchy

Etiologie SPU

A. DISPOZIČNÍ PŘÍČINY

Genetické vlivy

Lehká mozková dysfunkce (LMD) a její vliv na vznik poruch učení

Odchylná organizace cerebrálních aktivit

Nepříznivá konstelace laterality, netypická dominance hemisfér

Schéma rozložení funkcí mozkových hemisfér

Etiologie SPU

B. NEPŘÍZNIVÝ VLIV PROSTŘEDÍ

Podmínky rodinného prostředí

Podmínky školního prostředí

(Pokorná, 1997)

DYSLEXIE

Pracovní skupina Mezinárodní dyslektické společnosti, Annals of Dyslexia, 2003:

Dyslexie je specifická porucha učení, která je *neurobiologického původu*. Je charakterizována *obtížemi se správným a/nebo plynulým rozpoznáváním slova, špatným hláskováním slov a špatnou schopností dekódovat*. Tyto obtíže jsou typickým následkem *deficitu ve fonologické složce jazyka*, který je často *neočekávaný* ve vztahu k ostatním poznávacím schopnostem a k podmínkám efektivní výuky ve třídě. Mezi sekundární následky mohou patřit *problémy s porozuměním čteného a omezené čtenářské zkušenosti, které brání růstu slovní zásoby a základních znalostí*.

DYSLEXIE je specifická porucha *čtení*, projevující se neschopností naučit se číst běžnými výukovými metodami. Postihuje *rychlost a správnost čtení, techniku čtení, porozumění čtenému textu*.

Objevují se následující obtíže:

- záměny *tvárově podobných písmen* (inverze statické a dynamické);
- záměny *akusticky podobných hlásek*, obtíže ve sluchové diferenciaci a diskriminaci hlásek;
- neschopnost akustické a optické *analýzy a syntézy* slov;
- obtížné skládání hlásek a písmen do slabik, pomalé *slabikování*;
- *přidávání nebo vynechávání* písmene/ slabiky/ slova,
- *přehazování pořadí* slabik, slov ve větě;
- přetrvávání tzv. *dvojitého čtení*;
- domýšlení textu, odhadování slov, odřikávání textu z paměti;
- *poruchy čtení s porozuměním* – neznalost obsahu textu ani bezprostředně po přečtení, také tzv. *mechanické čtení*;
- pravolevé čtení, vracení se na začátek slova/ řádku;
- vynechávání řádků.

DYSGRAFIE je porucha *psaní*, která postihuje grafickou stránku písemného projevu, tedy *čitelnost a úpravu*. Je vázána na estetickou úroveň psaní.

Projevuje se v následujících oblastech:

- obtíže v zapamatování *tvarů písmen*, jejich napodobování;
- písmo je příliš velké/ malé, často *obtížně čitelné*;

- *nestejná velikost grafémů;*
- *opačný sklon písma;*
- *neschopnost udržet písmena na řádku;*
- *neupravený písemný projev – časté škrtnutí, prepisování písmen;*
- *neúměrně pomalé tempo psaní;*
- *křečovitě držení psacího náčiní, neúměrný přítlak;*
- *písařský výkon vyžaduje neúměrně mnoho energie, vytrvalosti a času.*

DYSORTOGRAFIE je specifická porucha *pravopisu*, která je velmi úzce a často spojena s dyslexií. Vystupují zde do popředí *specifické poruchy řeči a nedostatky ve sluchovém vnímání*.

1. Zvýšený počet specifický dysortografických chyb:

rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek;

rozlišování slabik dy – di, ty – ti, ny – ni;

rozlišování sykavek;

vynechaná, přidaná, přesmyknutá písmena nebo slabiky;

hranice slov v písmu.

2. Obtíže při osvojování gramatického učiva a při aplikaci gramatických jevů.

Z čeho mohou pramenit obtíže jedince s dysortografií?

- ⇒ dysfunkce levé/ řečové hemisféry;
- ⇒ dysfunkce pravé/ ne-řečové hemisféry;
- ⇒ poruchy v dynamice duševních procesů;
- ⇒ hyperaktivita;
- ⇒ důsledek dysgrafie.

DYSKALKULIE je *porucha matematických schopností*, která postihuje *manipulaci s čísly, číselné operace, matematické představy, geometrii*.

1. **Dyskalkulie praktognostická:** porucha manipulace s konkrétními předměty či symboly – číslicemi, operačními znaménky; obtíže ve třídění předmětů podle barvy, velikosti.
2. **Dyskalkulie verbální:** porucha schopnosti slovně označovat množství a počet předmětů, operačních znaků a matematický úkonů.
3. **Dyskalkulie lexická (numerická dyslexie):** snížená schopnost číst matematické symboly a matematické příklady.
4. **Dyskalkulie grafická (numerická dysgrafie):** narušená schopnost psát číslice, operační znaky (diktát, přepis), neschopnost kreslit geometrické tvary.
5. **Dyskalkulie operační:** narušení schopnost provádět základní matematické operace, záměny početních operací.
6. **Dyskalkulie ideognostická:** porucha chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi (princip číselné řady, zvrtnost matematických operací); neschopnost převést slovní úlohy do početních operací.

DYSPINXIE je specifická porucha *kreslení*. Kresebný projev dítěte je nápadně *primitivní*, charakteristická je *neschopnost zpodobnit danou představu nebo tvar* způsobem adekvátním k věku dítěte.

Projevuje se následujícími obtížemi:

- *neobratnost v zacházení s tužkou* při kreslení jako při psaní;
- *křečovitě, tvrdé tahy kreslicím náčiním – silný přitlak*;
- *roztřesené, nejisté linie*;
- *neproporcionálna* jednotlivých nakreslených objektů;
- *obtíže v napodobení určité sestavy čar nebo ploch*;
- *neefektivní rozložení* kresebné plochy;
- *časté opravy, gumování, problémy s kresebným náradím*.

DYSMUZIE je specifická porucha schopnosti *vnímání a reprodukce hudby*, osvojování *hudebních dovedností*.

Rozlišujeme následující typy:

- *dysmuzie impresivní (receptivní)*;
- *dysmuzie totální (centrální)*;
- *dysmuzie expresivní (motorická)*.

Dítě s dysmuzií má potíže také při *vnímání a reprodukci rytmu*.

DYSPRAXIE je specifická porucha *obratnosti, schopnosti vykonávat složité úkony*. Je nazývána též *syndrom nešikovného dítěte*.

Charakteristická je:

- *celková neobratnost* dítěte;
- *poruchy koordinace* pohybů (hrubá i jemná motorika);
- *poruchy rovnováhy*;
- *sekundárně se buduje nechut k motorickým činnostem*;
- *porucha vnímání* vlastního *tělesného schématu*;
- *neschopnost adekvátně napodobit daný pohyb*.

Jedinci s dyspraxií bývají okolím hodnoceni jako *nešikovní, lajdáci, neposední a neukáznění*. Mají problémy v běžném životě.

NESPECIFICKÉ PROJEVY SPU

Deficity pozornosti.

Zvýšená unavitelnost.

Deficity paměti.

Motorické deficity.

Obtíže v časoprostorové orientaci a ve vnímání posloupnosti.

Obtíže v pravolevé orientaci.

Obtíže v jazyce a řeči.

Emoční labilita, psychomotorická instabilita.

Poruchy aktivity.

Poruchy senzorycké integrace.